

değil, isim olma özellikleriyle cümlede yer alırlar. Meselâ şu örnekler üzerinde durulmaya değer:

huzur: Dersini öğrenmek ihtimali olmayan öyle bir çocukla Hoca Efendi'nin huzuruna gitmek tehlikelidir. (s. 652)

orta: Odanın ortasında bir masa vardı. (s. 696)

peş: Ahmet daima o kızın peşinden gider. (s. 710)

çevre: Anıtkabir'in çevresine dikilmek üzere pek çok fidan göndermiştir. (s. 934)

hariç: Binanın haricinden bir ses geldi. Bir çok ecnebileri hudut haricine çıkardılar. (s. 648)

Eser, bu dikkatle yeniden üzerinde durulmayı hak ediyor.

Üçüncü bölümde çalışmanın neticesinde ortaya çıkan sonuçları maddeler halinde sıralamaktadır. Son bölümde yer alan ve bütün Türk dilleri ve lehçeleri için hazırlanan "Dizinler", çalışmanın daha faydalı hale gelmesini sağladığı gibi harcanan emeğin büyüklüğünü de ortaya koymaktadır.

Son çekim edatları (takıları) üzerine yayımlanan bu çalışmanın, hem art zamanlı hem de eş zamanlı Türk dil ve lehçelerini kapsamı açısından oldukça önemli bir kaynak eser olduğu ortadadır.

Feryal Korkmaz

Fatma Sabiha Kutlar, Arpaemîni-Zâde Mustafa Sâmi – Dîvân, Kalkan Matbaası, Ankara, Ekim 2004, 633 sayfa

XVIII. yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı şairlerinden Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi, özellikle gazel ve manzum tarihlerin ağırlıkta olduğu orta hacimde bir Dîvân sahibidir. Akademik olarak, şimdiye kadar hakkında iki doktora tezi (Kahramanoğlu 1995, Kutlar 1996) ve bir master tezi (Aksoy 1992) yapılan Sâmi Dîvânı, çeviri yazılı metin şekliyle kitap olarak ilk kez Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Yard. Doç. Dr. Fatma Sabiha Kutlar tarafından yayımlanmaktadır. Böyle bir metin neşrinin, tıpkı Eski Türk Edebiyatı alanındaki diğer metin neşirleri gibi, bilhassa edebî eseri merkez alan estetik, felsefî, psikolojik, sosyolojik, vb. okumalar için atılmış önemli bir adım olduğu kanaatindeyiz.

Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi – Dîvân adlı kitabın Önsöz'ünde, Sâmi ve eseri üzerine ana hatlarıyla bir tanıtmaya yapıldıktan sonra, iki bölüm halinde asıl kısma geçilmektedir. Birinci Bölüm'de; Sâmi'nin hayatı, eserleri ve sanatından bahsedilmektedir. Yazar ilk alt başlıkta, şairin hayatına yönelik ismi, doğum tarihi, ailesi, görevleri ve yaşamıyla ilgili diğer ayrıntılar ile ölümüne değinerek bazı tespitlerde bulunmakta ve şiirinden hareketle çıkardığı ipuçlarına yer vermektedir. İkinci alt başlıkta, Sâmi'nin eserleri Tarih, Muhtelif Eserler, Dîvân başlıklarıyla kısaca tanıtılmaktadır. Kitaba konu olan Dîvân, H.1253 / M.1837'de Mısır Bulak Matbaası'nda basılmıştır ve hem yurt içindeki hem de yurt dışındaki kütüphanelerde otuz iki yazma nüshası ile bir matbu nüshası

vardır. Buna göre, Sâmi Dîvânı 35 kaside (2'si Farsça, 6'sı tarih), 41 kıt'a-i kebîre (hepsi tarih), 1 murabba, 6 şarkı, 2 müseddes (1'i tarih), 2 terki-i bend, 6 mesnevi, 149 gazel (5'i Farsça), 16 rubâî (1'i tarih), 12 kıt'a (2'si tarih), 9 nazm, 128 matla (6'sı Farsça) ve 13 müfreden (5'i Farsça, 3'ü tarih) meydana gelmektedir. Üçüncü alt başlıkta, kaynakların Sâmi'nin sanatı üzerine yaptıkları değerlendirmeler, yaşadığı dönemden başlayarak günümüze kadar geçen süre içerisinde ele alınarak işlenmiş, onun şiire ve kendi şiirine dair görüşleri, seçilen beyitler üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır. Kitabın İkinci Bölümü, Sâmi Dîvânı'na ayrılmıştır. Yazar bu bölümün ilk alt başlığında, nüsha seçimini neye göre yaptığını anlatmış ve Dîvân nüshalarının tavsifini karşılaştırmada kullanılan nüshalar ve diğer nüshalar olmak üzere iki gruba ayırarak oluşturduğunu belirtmiştir. İkinci alt başlıkta ise, altı madde halinde çeviriyazılı metnin hazırlanmasında nasıl bir yol izlediğinden söz etmiş ve Prof. Dr. İsmail Ünver'in Türkoloji Dergisi'nde (C.XI, S.1, 1993, s.51-89) yayımlanan makalesindeki önerilerinin büyük ölçüde göz önünde bulundurulduğundan bahsetmiştir. Özellikle altıncı madde, Dîvân metnini meydana getirirken dipnotlarda ve çeviriyazıda hangi kurallara uyulduğunu yirmi yedi şıkta toplayarak açılan hayli geniş bir kı Sâmi Dîvânı'nın yer aldığı Metin kısmında, nazım şekillerine göre bir tasnif yapılmıştır. Ancak, yazarın da belirttiği gibi, tarih manzumeleri bu gruplandırmanın dışında tutulmuş ve kendi içerisinde kronolojik olarak sıralanmıştır. Farsça şiirler ise, eski yazı şeklinde Dîvân'ın sonuna konulmuş ve yine nazım şekillerine göre düzenlenmiştir.

Titizlikle kaleme alındığı belli olan bu kitap, Eski Türk Edebiyatı alanındaki önemi kadar, bizim için de değerli bir çalışmadır. Hazırlamış olduğumuz "XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler" başlıklı doktora tezimiz sırasında, baştan sona taradığımız yetmiş divandan biri de Sâmi Dîvânı idi. Tüm divanlarda olduğu gibi, bu divanı da A'dan Z'ye dikkatlice okuyarak, incelememize faydalı olacağını düşündüğümüz kimi beyit ve manzumelerden alıntılar yaptık. Hatta alıntıladığımız metinlerdeki bazı noktalarda, "küçük bir katkımız olur" fikriyle bir takım değişiklikler de önerdik (o tarihte henüz kitap olarak basılmadığı için, yazarın doktora tezini esas almıştık). Divandan elde ettiğimiz malzemenin tahminimizin üstünde olması, genel olarak edebiyat tarihlerinde Sâmi'nin şiiri için söylenen külfetli bir dil ve kapalı bir ifade tarzıyla dünyevî konulardan uzak, daha çok felsefi ve hikemâne özellikli olduğu değerlendirmelerinin en azından tüm şiirlerini kapsamadığı; onun tarihçi kimliğinin, olayları ve mekânları daha detaylı ve gerçekçi gözlemlerle anlatmasında etkili olduğu fikrini uyandırdı.

Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi – Dîvân adlı bu eser, hem alan incelemeleri için başvurulacak kaynak metinlerden biri olması; hem de, yazarın Önsöz'de dile getirdiği gibi, Sâmi'nin şiirinin "üzerinde başka değerlendirmeler yapabilecek zenginlikte" (s.6) olması nedeniyle "çoğul okuma"lara elverişli gözükmektedir. Böyle hacimli ve emekli bir çalışma ortaya koyduğu için yazara teşekkür ediyor, Eski Türk Edebiyatı alanında metin neşrinin –özellikle yapılacak tematik incelemeler açısından- ne kadar yararlı olduğu düşüncemizi bir kez daha yinelemek istiyoruz.

Özge Öztekin